

J.P. Jacobsen læser den endnu utrykte novelle „Pesten i Bergamo“ ved et møde i Bogstaveligheden den 1. marts 1882

Klokken i Bergamo

Man kan og bør - i gode tider hvor grænserne er åbne og mennesker og varer kan flyde frit - begive sig en tur til Bergamo i Lombardiet. Der er nemlig en ganske særlig stemning i Gammel-Bergamo - oppe på toppen af bjerget.

Endnu synes turismen ikke at have spoleret byen ganske, omend der i dagtimerne vandrer en lind strøm af velnærede fremmede med stråhatte, fotoapparater og optankede hævekort rundt i byen. Men de forsvinder ved solnedgang, turisterne, og lader Gammel Bergamo tilbage i sit eget selskab deroppe. Den ligger som en tidslomme med sine store, rustikke middelalderlige bygninger, der taler til os fra en anden æra. Uanfægtede står de, murene, tunge som selve tidens tryk.

Om aftenen efter det varme måltid bør man sætte sig med et glas dér på det lille torv, hvor vandet plasker stilfærdigt vedvarende ned i stenkummen og finde roen i bare at være. Men kl. 22 skal man stille sig ved hotelværelsets franske altans gitterkurv og kigge ind i det lysende mørke i de smalle gader mellem husene. Lyset fra spage gadelygter møder det italienske nattemørke. Subtropisk og pludseligt har mørket ramt os ind under aften og den lyse dag blev med ét så sort. Da ringer den store klokke oppe i tårnet ved Palazzo della Ragione, efter sigende Italiens ældste rådhus fra 1200-tallet. Den store klokke ringer for at slutte dagen og byde natten ind.

Har man blot én gang lyttet opmærksomt til den gamle klokke, så glemmer man det ikke.

Klokkens lyd har en særlig karakter. En bølgende rungen som på bunden reflekterer en dyb uendelighed, der trækker al fortid ind i nuet og spejler en mangfoldighed af timer, dage og år der gik. Det er som om historien taler fortættet til os fra tidens dyb.

Et besøg i Bergamo

Har J.P. Jacobsen måske også lyttet til klokken og mærket dens vibrerende bølger som en dyb og klangfuld sang fra gamle tider? Han var i Bergamo - og vel både det gamle Bergamo *i Hegn bag Mure og Porte* og det nye Bergamo som ligger for foden af bjerget, *åbent for alle vinde*. Det var på den første rejse til Syden i 1873, hvor han rejste sammen med Edvard Brandes og dennes unge fru Harriet på deres bryllupsrejse i Norditalien.

Edvard Brandes skrev senere, hvordan J.P. ivrigt opsøgte, besøgte og undersøgte hver afkrog og hvert et hjørne, hvert et lille billedgalleri, hvert et museum i det kulturrige område. Hvordan han var ude i de fjerneste hjørner og sugede alle indtryk til sig.

J.P. skrev selv hjem til forældrene med begejstring om alt det fremmedartede han så og som var langt uden for forældrenes og familiens verden og rækkevidde. I Bergamo spiste han bergamotter til dessert, skrev han.

Det var i september 1873 og ikke længe inden den tuberkuløse sot, der skulle plage ham indtil hans egen død i 1885, blev afsløret.

Men indtrykkene fra byen må have sat sig på en særlig måde i hans sensitive sind. For han skrev jo senere den novelle, som skulle blive hans bidrag til pest-litteraturen.

Og hvilket bidrag er det ikke? "Pesten i Bergamo" fra 1882. "Jacobsens forfærdeligste novelle" som Frederik Nielsen benævner den - "med galskab fløjtende i alle kroge". Jacobsen havde været i Bergamo - og han kendte sine klassikere, f.eks. Decameron.

Decameron

Pesten var i 1348 kommet til Italien og ramte Firenze uhyggeligt og nådesløst. Den svøbte sig som et uafrysteligt tæppe om byen og menneskene. Og der var ingenting, man kunne gøre. De privilegerede kunne måske slippe ud af byen - men de fleste måtte blive i byen og se sygdommen og døden i øjnene.

Giovanni Boccaccio skrev "Decameron" i 1349-1351. Boccaccio lader her pesten være den direkte årsag til at ti unge personer af fornem byrd rejser ud af Firenze med deres tjenerstab for om muligt at undslippe pesten og samtidig opretholde et godt liv i anstand og værdighed.

Mens dagene går og sygdommen raser inde i byen fortæller hver af de ti historier for hinanden. Hver fortæller en historie hver dag i ti dage. Hundrede historier - deraf titlen Decameron.

Jacobsens Decameron

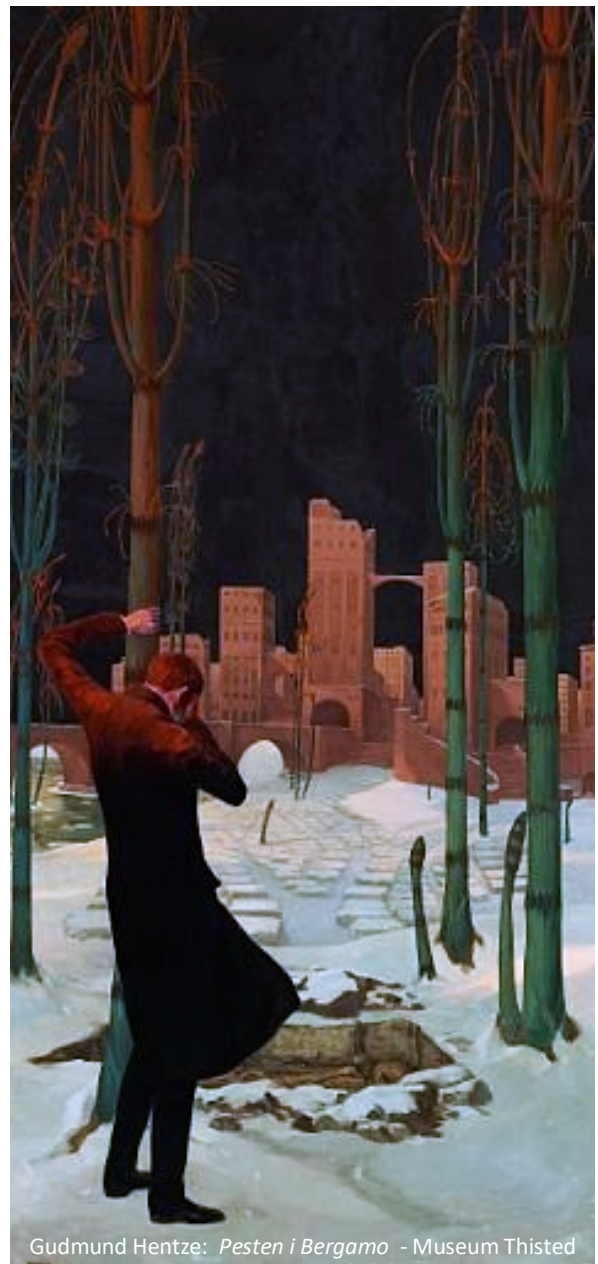
“Pesten i Bergamo” kan man betragte som Jacobsens svar på “Decameron”.

Boccaccio lader sine personer flygte ud af den pestramte by og underholde sig på ædel og høvisk facon med at fortælle historier (omend nogle af de 100 historier er temmelig saftige). Men Jacobsen forbliver så at sige derimod i den befængte by, Bergamo, og ser rædslerne i øjnene. Med novellen undersøger han menneskers reaktioner på den uundgåelige død, når den har sneget sig ind mellem dem og med ét overfalder dem - uafvendelig, skræmmende forudsigeligt slår dem til jorden. Hvad sker der med mennesker, når de står ansigt til ansigt med massedøden, når de ikke kan gøre noget, når der kun er tilbage at vente?

Jacobsen sætter scenen således at indbyggerne i Bergamo spærres inde bag de hegn og mure, der ellers havde beskyttet byen for udefrakommende farer. Men nu er murene med ét blevet et fængsel uden udgange. Og mens pesten uden nåde slår flere og flere ihjel, går indbyggerne lynhurtigt fra at insistere på ordentlighed og værdighed til at blive stadigt mere og mere dyriske og uciviliserede. Al medmenneskelighed forsvinder, enhver hjælper kun sig selv, mens de døende og døde efterlades til at fordærves, rådne op. Og synden blomstrer i dødens by og det er ikke en lille og uskyldig synd: *Luften var fuld af Bespottelse og Ugudelighed, af Fraadseres Stønnen og Drankeres Hyl, og den vildeste Nat var ikke sortere af Uteerlighed end deres Dage var det...*

Da byen opsøges af en stor gruppe flagellanter, en underlig broget forsamling af hellige og religiøst ophidsede mænd, kvinder, gamle og unge, konfronteres Bergamos indbyggere ikke bare med den fanatiske religiøse ild, som kan tænde mennesker. De må også se deres egen synd i øjnene. Inde i kirken pisker de hellige sig selv til blods for at straffe det syndige kød og kaste sig ned for den straffende Gud. Lige hér mærker Bergamos indbyggere i et kort nu deres egen synd, deres eget svigt overfor Gud: *For dette greb dem; der var et lille Vanvidspunkt i deres Hjærner, som forstod denne Galskab*

Historien kulminerer med en ung munks prædiken over Jesu korsfæstelse. Hans budskab er at Jesus ikke døde på korset, at *Forsoningens Værk aldrig blev fuldbragt*, fordi Jesus ikke fandt de syndige mennesker værd at frelse. Med raffineret og sublim anbragt reference til Bjergprædikenen

Gudmund Hentze: *Pesten i Bergamo* - Museum Thisted

lader Jacobsen den unge munk citere Jesu ord om den nye lov og omskrive ordene til det forfærdelige: *Men Kristus er død for vore Synder, sige I, vi ere ikke mere under Loven. Men jeg siger Eder, at Helvede skal ikke blive bedraget for een af Eder og ikke een af Jerntænderne paa Helvedes Marterhjul skal gaa udenfor Eders Kjød.*

Da munken har holdt sin ildprædiken over Bergamos efterladte borgere, forlader den indtrængende gruppe atter byen med deres *Ildregnsbannere og deres tomme, sorte Kors...* Bergamos borgere står tilbage midt i sygdom, synd og død, berøvet ethvert håb om frelse. Korset var tomt. Der var ikke noget håb tilbage.

Et mesterværk

Jacobsens novelle er et mesterværk, en dybt kompliceret fortælling om menneskers allerinderste natur. Men det er en pessimistisk skildring. En refleksion over at blive konfronteret med det allerstørste og allermest meningsløse i livet: Døden.

Et afgrundsdybt sortsyn hvad angår menneskets evne til at overleve den nådeløse bevidsthed om døden med værdighed. Angsten umenneskeliggør menneskene. Al civilisation og høvskhed er blot en tynd fernis over en grov og primitiv dyriskhed, som næppe kan holdes tilbage, når det går galt.

Som i alt, hvad Jacobsen skrev, så viser han sin evne til - skønt teksten er kort - at folde store og eksistentielle temaer ud. Han efterlader læseren i dyb eftertænkning over, hvad kriser kan fremprovokere fra dybet af vor natur. Her er ikke meget håb at spore om medmenneskelighed og uselvsk omsorg for dem, der har hjælp behov.

Corona i Bergamo

Hvad havde Jacobsen mon tænkt, om han havde vidst, at selvsamme Bergamo i 2020 skulle fanges så hårdt som næsten ingen anden by i Corona-epidemiens grumme greb? Hvad ville han tænke om det uhyggelige syn af militærkøretøjer, der bragte døde ud af den Corona-befængte by, som brændte sig ind i vore TV-trætte nethinder?

Vi efterlades som Bergamos indbyggere - murindhegnede - og overlades til os selv og hinanden. Vi må på afstand se hinanden og os selv i øjnene og spørge: er mennesket da et vildt og ynkværdigt dyr? Eller kan vi under en pandemisk krise finde ind til menneskelighed og humanitet og unde naboen lidt ekstra i indkøbskurven?!

Klokken

Klokken i rådhusårnet i Bergamo ringer hver aften kl. 22. Dens rungende lyd med lange bølger der rækker århundreder tilbage, forbinder nutiden med en fjern fortid.

Når klokken ringer, dér hvor mørket har brudt lyset ned, sidder vi lidt og besinder os på dagen der gik og natten, der skal komme.

Citaterne i kursiv er fra J.P. Jacobsen: "Pesten i Bergamo", udgivet 1. gang i 1882.